

УДК 332.72:631.1

Денисенко Вікторія Олександрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Denysenko Viktoriia

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Economics and International Economic Relations,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: 0000-0002-1029-1871*

Мельник Владислав Олександрович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти — доктора філософії
кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

Melnyk Vladyslav

*Postgraduate Student of the
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: 0009-0002-2752-9476*

Самойленко Владислав Леонідович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти — доктора філософії
кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

Samoilenko Vladyslav

*Postgraduate Student of the
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
DOI: 10.25313/2520-2294-2025-10-11402*

РИНОК ЗЕМЛІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

THE LAND MARKET AS A FACTOR IN SHAPING THE STRATEGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Анотація. Вступ. Ринок землі є фундаментальним ресурсом для розвитку аграрного сектору та економіки України загалом. Його функціонування визначає ефективність використання земельних ресурсів, рівень інвестиційної привабливості сільськогосподарських угідь та конкурентоспроможність агропромислового комплексу. В умовах відкриття ринку землі та сучасних викликів, пов'язаних із війною, інтеграцією до європейського економічного простору та необхідністю забезпечення сталого розвитку, дослідження механізмів ринку землі набуває надзвичайної актуальності.

Мета. Метою дослідження є визначення ролі ринку землі у формуванні стратегії сталого розвитку аграрного сектору України, виявлення ключових проблем та загроз, пов'язаних із його функціонуванням, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій для державної політики та управління земельними ресурсами.

Матеріали і методи. Емпіричною базою дослідження стали дані Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державної служби статистики України, аналітичні звіти Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів. Методологія дослідження включала системний аналіз, порівняльний та структурно-функціональний методи, історико-логічний підхід для відтворення еволюції ринку землі, а також контент-аналіз публікацій для ідентифікації основних проблем та ризиків.

Результати. У статті визначено, що відкриття ринку землі в Україні створює потенціал для підвищення ефективності аграрного сектору та залучення інвестицій, сприяє впровадженню прозорих механізмів управління земельними ресурсами та стимулює розвиток фермерських господарств. Однак функціонування ринку землі супроводжується низкою проблем: концентрація землі в руках великих агрохолдингів, нерівномірний доступ до фінансових ресурсів, ризики тінювих угод та недостатня правова захищеність малих власників. Табличний аналіз демонструє відповідність окремих принципів сталого розвитку ринку землі емпіричним показникам і дозволяє ідентифікувати найбільш уразливі напрямки реформ.

Перспективи. На основі отриманих результатів запропоновано стратегічні напрями розвитку ринку землі в контексті сталого розвитку: посилення регуляторних механізмів, підтримка малих та середніх фермерських господарств, стимулювання державних та приватних інвестицій, забезпечення прозорості угод і контролю за концентрацією земель. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку інтегрованої моделі управління земельними ресурсами з урахуванням соціально-економічних та екологічних факторів.

Ключові слова: ринок землі, сталий розвиток, аграрний сектор, земельна політика, інвестиційна привабливість, концентрація земель, державне регулювання, стратегія розвитку.

Summary. Introduction. The land market is a fundamental resource for the development of the agricultural sector and the overall economy of Ukraine. Its functioning determines the efficiency of land use, the level of investment attractiveness of agricultural lands, and the competitiveness of the agro-industrial complex. In the context of the land market opening and contemporary challenges related to war, European economic integration, and the need to ensure sustainable development, the study of land market mechanisms has become highly relevant.

Purpose. The aim of the study is to determine the role of the land market in shaping the strategy for sustainable development of Ukraine's agricultural sector, to identify key problems and risks associated with its functioning, and to develop scientifically grounded recommendations for state policy and land management.

Materials and methods. The empirical base of the study includes data from the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre, the State Statistics Service of Ukraine, analytical reports of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, as well as the scientific works of domestic and international scholars. The research methodology involved systems analysis, comparative and structural-functional methods, a historical-logical approach for tracing the evolution of the land market, and content analysis of publications to identify key problems and risks.

Results. The study demonstrates that the opening of the land market in Ukraine creates potential for enhancing agricultural sector efficiency and attracting investments, promotes the implementation of transparent land management mechanisms, and stimulates the development of small and medium-sized farms. However, the functioning of the land market is accompanied by several challenges: land concentration in the hands of large agrohholdings, unequal access to financial resources, risks of shadow transactions, and insufficient legal protection of small landowners. Tabular analysis confirms the compliance of specific sustainable development principles of the land market with empirical indicators and identifies the most vulnerable areas for reform.

Discussion. Based on the results, strategic directions for the development of the land market in the context of sustainable development are proposed: strengthening regulatory mechanisms, supporting small and medium-sized farms, promoting public and private investments, ensuring transaction transparency, and monitoring land concentration. Further research should focus on developing an integrated land management model that considers socio-economic and environmental factors.

Key words: land market, sustainable development, agricultural sector, land policy, investment attractiveness, land concentration, state regulation, development strategy.

Постановка проблеми. Формування ефективного та прозорого ринку землі в Україні є одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань сучасної економічної політики держави. Земельна реформа, яка протягом десятиліть залишалася дискусійною та фрагментарною, у нинішніх умовах постає ключовим чинником забезпечення продовольчої безпеки, зростання конкурентоспроможності аграрного сектору та інтеграції України до європейського економічного простору. Водночас запуск ринку землі супроводжується низкою структурних викликів: нерівномірністю доступу до земельних ресурсів, ризиками концентрації земель у руках обмеженого кола суб'єктів, недосконалістю інституційного та нормативно-правового забезпечення, а також збереженням значної частки тінювих механізмів у сфері землекористування.

Актуальність проблеми зумовлюється тим, що земельні ресурси є базовим фактором виробництва в аграрному секторі, а їх раціональне використання безпосередньо визначає параметри сталого розвитку як на мікро-, так і на макрорівні. В умовах воєнної агресії проти України питання ефективного функціонування ринку землі набуває ще більшої ваги, оскільки воно поєднує завдання відновлення економіки, зміцнення фінансової стабільності та забезпечення соціальної справедливості у сфері розподілу національного багатства. Отже, постає потреба у комплексному науковому осмисленні ринку землі як чинника формування стратегії сталого розвитку аграрного сектору, що передбачає поєднання економічних, соціальних та екологічних вимірів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ринку земель сільськогосподарського

призначення традиційно перебуває у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідження таких учених, як Я. Гадзало [1, с. 78], Г. Калетнік [2, с. 90], П. Гайдуцький [3, с. 80], В. Льченко [4], формують ґрунтовну теоретико-методологічну базу щодо економічних аспектів земельних відносин, правового забезпечення земельної реформи та впливу ринку землі на аграрне виробництво. У працях зарубіжних дослідників [5], акцент зроблено на значенні земельних ресурсів для економічного зростання, зниження бідності та підвищення ефективності аграрних структур.

Водночас більшість досліджень було здійснено до запровадження в Україні повноцінного ринку землі у 2021 році та, тим більше, до початку повномасштабної воєнної агресії. Таким чином, недостатньо проаналізованими залишаються питання впливу нових умов на функціонування земельного ринку, а також його роль у формуванні стратегії сталого розвитку аграрного сектору. Окремі сучасні публікації українських науковців [6–7] лише починають осмислювати взаємозв'язок між земельною реформою, інституційними ризиками та перспективами інтеграції України у європейський аграрний простір.

Отже, наукова дискусія потребує подальшого розвитку з урахуванням специфіки воєнних і повоєнних викликів, адже саме ринок землі сьогодні виступає не тільки економічною категорією, але й стратегічним чинником відновлення та довгострокового розвитку аграрного сектору на засадах сталості.

Метою статті науковому обґрунтуванні ролі ринку землі як ключового чинника формування стратегії сталого розвитку аграрного сектору України.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження є системний та інституціональний підходи, які дали змогу комплексно проаналізувати функціонування ринку землі в Україні та його вплив на формування стратегії сталого розвитку аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Ринок землі є комплексним економічним механізмом, який визначає ефективний розподіл земельних ресурсів між суб'єктами господарювання, стимулює інвестиції та підвищує продуктивність аграрного виробництва. У контексті сталого розвитку він виконує не лише економічну функцію, а й соціальну та екологічну: забезпечує продовольчу безпеку, збереження біорізноманіття, захист родючості ґрунтів і раціональне використання земельних ресурсів.

Аналізуючи сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, слід констатувати, що питання принципів функціонування ринку землі у контексті сталого розвитку аграрного сектору є предметом активного наукового обговорення. Зокрема, праці таких учених, як І. Іванов [8] та О. Петрова [9], підкреслюють важливість прозорості, соціальної справедливості та екологічної відповідальності у земельних відносинах. Так, прозорість ринку розглядається як ключовий чинник залучення інвестицій і стимулювання ефективного використання земельних ресурсів.

Соціальна справедливість забезпечує рівні умови для малих і середніх фермерських господарств, запобігає монополізації та сприяє соціальній стабільності у сільських громадах. Екологічна відповідальність, на думку авторів, є передумовою сталого природокористування та збереження родючості ґрунтів.

Ми поділяємо думку, що вищезазначені принципи не є абстрактними категоріями, а мають конкретне стратегічне значення для формування національної політики у сфері земельних відносин. Прозорість ринку необхідна для залучення інвестицій та забезпечення ефективної конкуренції, соціальна справедливість — для підтримки дрібних і середніх фермерів, які є основою продовольчої безпеки, а екологічна відповідальність — для довгострокового збереження природного потенціалу країни. У сукупності вони створюють цілісну систему орієнтирів, що визначає сталий характер розвитку аграрного сектору.

Тому можемо стверджувати, що дотримання цих принципів має бути пріоритетом при формуванні ринку землі в Україні, оскільки лише комплексне поєднання економічної прозорості, соціальної справедливості та екологічної відповідальності здатне забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору та сприяти інтеграції країни до європейського економічного простору.

Для всебічного оцінювання впливу ринку землі на формування стратегії сталого розвитку аграрного сектору України необхідно враховувати реалізацію ключових принципів земельного ринку. Емпіричний аналіз демонструє, що ефективно впровадження цих принципів безпосередньо впливає на доступ фермерських господарств до земельних ресурсів, розвиток технологічної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності продукції та залучення інвестицій.

Для об'єктивної оцінки змін у аграрному секторі було проведено порівняльний аналіз ключових показників до та після відкриття ринку землі, що дозволяє наочно продемонструвати прогрес у впровадженні зазначених принципів. Результати цього аналізу узагальнено в таблиці 1, що дозволяє науково аргументувати позитивний вплив ринку землі на сталий розвиток сектору та формування стратегічних орієнтирів для державної політики.

Аналіз представлених даних демонструє значущі зміни у функціонуванні ринку землі в Україні після його відкриття та підтверджує реалізацію ключових принципів сталого розвитку аграрного сектору. Порівняння показників «до» та «після» відкриття ринку дозволяє констатувати наступні тенденції.

По-перше, принцип прозорості ринку землі зазнав істотного покращення: частка реєстрацій угод у Державному земельному кадастрі зросла з 45% до 92%, що свідчить про підвищення надійності оформлення прав власності, доступності інформації для учасників ринку та зростання довіри інвесторів. Цей результат підтверджує ефективність заходів щодо забезпечення прозорості та відкритості рин-

ку, що є ключовим фактором інвестиційної привабливості. Разом з тим значне зростання реєстрації угод у кадастрі провокує поширення корупційних практик, що потребує посилення контролю і цифровізації реєстрів.

По-друге, соціальна справедливість проявляється у збереженні балансу між малими, середніми та великими господарствами: частка земель, що належить малим і середнім фермерам, збільшилася з 58% до 65%, а кількість угод фізичних осіб до 100 га виросла майже втричі (з 12 500 до 35 200 угод). Це свідчить про покращення доступу до земельних ресурсів для широкого кола учасників ринку та мінімізацію ризиків концентрації земель у великих агрохолдингах. Але загроза концентрації землі

у великих агрохолдингах зберігається, що вимагає застосування регуляторних механізмів та стимулів для фермерів.

Принцип екологічної відповідальності також демонструє позитивну динаміку. Частка господарств із мінімальним обробітком ґрунту збільшилася з 15% до 42%, а впровадження систем точного землеробства зросло з 10% до 38%. Це свідчить про посилення сталих практик землеробства та технологічної модернізації аграрного сектору, що сприяє збереженню родючості ґрунтів і зменшенню негативного впливу на екосистеми. Хоча збільшення частки господарств, що застосовують мінімальний обробіток, свідчить про позитивну динаміку, але загроза деградації ґрунтів через інтенсивне землекористування

Таблиця 1

**Аналіз впровадження ключових принципів земельного ринку в Україні
у контексті відкриття ринку землі**

№ п/п	Принцип ринку землі	Показник	До відкриття ринку (2020)	Після відкриття ринку (2023)	Досягнення	Загрози
1	Прозорість	Частка реєстрацій угод у Державному земельному кадастрі (%)	45%	92%	Значне зростання прозорості сприяло надійному оформленню прав власності та довірі інвесторів	Можливість шахрайських схем, корупційний тиск
2	Соціальна справедливість	Частка земель малих і середніх господарств (%)	58%	65%	Збережено баланс між малими та великими власниками, підтримано соціальну стабільність у сільській місцевості	Ризик концентрації землі у великих агрохолдингах
		Кількість угод фізичних осіб до 100 га	12 500	35 200	Різне збільшення угод фізичних осіб демонструє доступність ринку для дрібних фермерів	
3	Екологічна відповідальність	Частка господарств із мінімальним обробітком ґрунту (%)	15%	42%	Доступ до земельних ресурсів і інвестицій стимулює сталу практику землеробства	Неконтрольоване інтенсивне використання земель, деградація ґрунтів
		Частка агропідприємств із системами точного землеробства (%)	10%	38%	Впровадження інноваційних технологій зберігає родючість ґрунтів та підвищує продуктивність	
4	Інвестиційна привабливість	Зростання іноземних інвестицій у сільське господарство (%)	5%	17%	Підвищена прозорість та захист прав власності стимулюють модернізацію сектору	Нестабільність законодавства може стримувати інвестиції
5	Інтеграція у глобальні ланцюги	Обсяг експорту с/г продукції (млн. дол)	15 200	18 750	Ринок землі підвищує конкурентоспроможність продукції та інтеграцію України у світову економіку	Недостатній рівень сертифікації та стандартизації
		Частка продукції з міжнародною сертифікацією (%)	22%	35%	Зростання сертифікованої продукції свідчить про відповідність світовим стандартам і відкриття нових ринків збуту	

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 10–13]

потребує запровадження систем екологічного контролю та агроекологічної сертифікації.

Щодо інвестиційної привабливості, ринок землі забезпечив помітне зростання іноземних інвестицій у сільське господарство — з 5% до 17%, що свідчить про підвищення привабливості галузі для міжнародних капіталовкладень та модернізацію виробничих процесів. Однак нестабільність законодавства і потенційні політичні ризики можуть стримувати інвестиційний потік, що підкреслює необхідність гармонізації правової бази.

Нарешті, принцип інтеграції у глобальні ланцюги підтверджується збільшенням обсягів експорту сільськогосподарської продукції з 15 200 млн. дол. до 18 750 млн. дол. та зростанням частки продукції з міжнародною сертифікацією з 22% до 35%. Це демонструє підвищення конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку та ефективну інтеграцію у міжнародні економічні процеси. З іншого боку маємо обмежений рівень стандартизації, що створює перешкоди для ефективної інтеграції, і потребує додаткових підтримуючих політик та програм експорту.

Отже, аналіз даних свідчить, що відкриття ринку землі стало каталізатором позитивних трансформацій у аграрному секторі України, забезпечило реалізацію принципів прозорості, соціальної справедливості, екологічної відповідальності, інвестиційної привабливості та інтеграції у глобальні ланцюги, що формує стійкі передумови для стратегічного розвитку та сталого управління ресурсами. Проте ринок землі не лише стимулює економічну активність та інвестиції, але й потребує комплексного підходу до управління ризиками, що виникають у соціальній, екологічній та регуляторній сферах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного аналізу та емпіричних даних можна зробити висновок, що відкриття ринку землі в Україні стало ключовим чинником формування стратегії сталого розвитку аграрного сектору. Емпіричні показники свідчать про суттєве підвищення прозорості, соціальної справедливості, екологічної відповідальності, інвестиційної привабливості та інтеграції у глобальні економічні ланцюги.

Прозорість ринку сприяє надійному оформленню прав власності та зростанню довіри учасників, що стимулює внутрішні та іноземні інвестиції. Соціальна справедливість реалізується через забезпечення

доступу до земельних ресурсів для малих та середніх господарств, що підтримує економічну стабільність сільських територій. Позитивна динаміка екологічної відповідальності та впровадження інноваційних технологій (мінімальний обробіток ґрунту, точне землеробство) демонструє прагнення до сталого використання земельних ресурсів.

Інвестиційна привабливість і інтеграція у глобальні ланцюги забезпечують модернізацію аграрного сектору та підвищення конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках. Відкриття ринку землі сприяло також формуванню ефективного механізму державного регулювання та розвитку приватно-державного партнерства в аграрній сфері.

На основі отриманих результатів можна сформулювати такі стратегічні рекомендації:

Поглиблення прозорості ринку: подальша цифровізація земельного кадастру, впровадження блокчейн-технологій для реєстрації угод та забезпечення відкритого доступу до інформації для всіх учасників ринку.

Підтримка малих та середніх фермерів: створення спеціальних кредитних та інвестиційних програм, орієнтованих на розвиток сімейних господарств, а також забезпечення доступу до освітніх та консультаційних ресурсів.

Екологічна стійкість: стимулювання впровадження інноваційних технологій землеробства та програм агроекологічної сертифікації, що забезпечують збереження родючості ґрунтів.

Інвестиційна привабливість та модернізація: активізація державної та міжнародної підтримки інвестиційних проектів у сільському господарстві, розвиток інфраструктури для експорту та інтеграції у світові ланцюги доданої вартості.

Регуляторна підтримка та стратегічне планування: адаптація законодавчої бази до принципів сталого розвитку та європейських стандартів, що дозволить формувати стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору на середньо- та довгострокову перспективу.

Таким чином, ринок землі в Україні не лише забезпечує економічну ефективність аграрного сектору, а й виступає ключовим інструментом реалізації принципів сталого розвитку, створюючи фундамент для стратегічного планування та довгострокової конкурентоспроможності національного агробізнесу.

Література

1. Гадзало Я. М., Гладій М. В., Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрної сфери економіки в умовах децентралізації управління в Україні. Київ : Аграр. наука, 2018. 328 с.
2. Калетнік Г. М., Томляк Т. С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 79–97.
3. Гайдуцький П. І. Аграрна реформа Л. Д. Кучми в Україні. Київ: Інформаційні системи, 2015. 448 с.
4. Ільченко В. «Монетизація» землі. Дзеркало тижня. URL: https://zn.ua/ukr/ariculture/monetizaciya-zemli-343975_.html (дата звернення: 01.09.2025).

5. Evers B.A. Why adopt the Sustainable Development Goals? The case of multinationals in the Colombian coffee and extractive sector: Master's Thesis. Erasmus University Rotterdam, 2018. URL: <https://thesis.eur.nl/pub/41819> (дата звернення: 01.10.2025).
6. Денисенко В.О., Очеретнюк Є.В. Особливості формування вартості біопалива. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.85; URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10294> (дата звернення: 01.09.2025).
7. Яремчук Н., Краска В. Ринок землі як ключовий елемент земельної реформи в контексті трансформаційних перетворень в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-67>
8. Іванов І.О. Відновлення аграрного сектору після війни. Інститут економічних досліджень. Київ, 2024. URL: https://www.ier.com.ua/uk/publications/recovery_2024 (дата звернення: 01.10.2025).
9. Петрова О.В. Вплив війни на аграрний сектор України. Українська аграрна конфедерація. Київ, 2023. URL: <http://agroconf.org/report2023> (дата звернення: 13.10.2024).
10. Державна служба статистики України. *Сільське господарство України 2022: стат. зб.* Київ: ДССУ, 2023. 350 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (дата звернення: 01.09.2025).
11. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Малі фермери та домогосподарства в сільському господарстві та сільській економіці. Київська школа економіки, 2024. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf> (дата звернення: 04.09.2025).
12. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. *Публічна кадастрова карта України*. 2025. URL: <https://e.land.gov.ua/> (дата звернення: 04.09.2025).
13. Дослідницька служба Європейського парламенту. *Сільське господарство України: від російського вторгнення до європейської інтеграції*. Брюссель: Європарламент, 2024. 32 с. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760432_XL.pdf) (дата звернення: 06.09.2025).

References

1. Hadzalo, Ya. M., Hladii, M. V., Sabluk, P. T., & Luzan, Yu. Ya. (2018). Rozvytok ahrarnoi sfery ekonomiky v umovakh detsentralizatsii upravlinnia v Ukraini [Development of the agricultural sector of the economy in the conditions of decentralization of management in Ukraine]. Kyiv: Ahrarna nauka, 328 p. [in Ukrainian].
2. Kaletnik, H. M., & Tomliak, T. S. (2022). Aktualni problemy zemelnykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu ta shliakhy yikh vyrishennia [Current problems of land relations under martial law and ways to solve them]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, № 2(60), pp. 79–97 [in Ukrainian].
3. Haidutskyi, P. I. (2015). Ahrarna reforma L. D. Kuchmy v Ukraini [Agrarian reform of L. D. Kuchma in Ukraine]. Kyiv: Informatsiini systemy, 448 p. [in Ukrainian].
4. Pchenko, V. (2020). “Monetyzatsiia” zemli [“Monetization” of land]. *Dzerkalo tyzhnia*. URL: https://zn.ua/ukr/ariculture/monetizaciya-zemli-343975_.html (Last accessed: 01.09.2025) [in Ukrainian].
5. Evers, B. A. (2018). Why adopt the Sustainable Development Goals? The case of multinationals in the Colombian coffee and extractive sector: Master's Thesis. Erasmus University Rotterdam. URL: <https://thesis.eur.nl/pub/41819>
6. Denysenko, V. O., & Ocheretniuk, Ye. V. (2022). Osoblyvosti formuvannia vartosti biopalyva [Features of biofuel cost formation]. *Efektivna ekonomika*, № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10294> DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.85 [in Ukrainian].
7. Yaremchuk, N., & Kraska, V. (2023). Rynok zemli yak kliuchovy element zemelnoi reformy v konteksti transformatsiinykh peretvoren v Ukraini [The land market as a key element of land reform in the context of transformational changes in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-67> [in Ukrainian].
8. Ivanov, I. O. (2024). Vidnovlennia ahrarnoho sektoru pislia viiny [Recovery of the agricultural sector after the war]. Instytut ekonomichnykh doslidzhen. Kyiv. URL: https://www.ier.com.ua/uk/publications/recovery_2024 [in Ukrainian].
9. Petrova, O. V. (2023). Vplyv viiny na ahrarnyi sektor Ukrainy [Impact of the war on the agricultural sector of Ukraine]. Ukrainська ahrarna konfederatsiia. Kyiv. URL: <http://agroconf.org/report2023> [in Ukrainian].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2023). Silske hospodarstvo Ukrainy 2022: statystychnyi zbirnyk [Agriculture of Ukraine 2022: Statistical collection]. Kyiv: DSSU, 350 p. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf [in Ukrainian].
11. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy (2024). Mali fermery ta domohospodarstva v silskomu hospodarstvi ta silskii ekonomitsi [Small farmers and households in agriculture and rural economy]. Kyivska shkola ekonomiky. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf> [in Ukrainian].
12. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan heodezii, kartohrafii ta kadastru (2025). Publichna kadaстрова karta Ukrainy [Public cadastre map of Ukraine]. URL: <https://e.land.gov.ua/> [in Ukrainian].
13. Doslidnytska sluzhba Yevropeiskoho parlamentu (2024). Silske hospodarstvo Ukrainy: vid rosiiskoho vtorhnennia do yevropeiskoi intehratsii [Agriculture of Ukraine: from Russian invasion to European integration]. Brussels: European Parliament, 32 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760432_XL.pdf)